

Οι μύθοι της κρίσης και οι «ακόλαστες δαπάνες»

ΤΩ ΔΗΜΗΤΡΗ Β. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ*

Παύι κατέληξε σε μια τόσο μεγάλη αποτυχία το κυριότερο πειραματικό εργαστήριο μείωσης δημοσίου ελλείμματος στον κόσμο; Οι Ευρωπαίοι ηγέτες προσδοκούν το αποτέλεσμα της δραστικής βελτίωσης του λόγου χρέους προς ΑΕΠ στην Ελλάδα, μετά την επιβολή μέτρων άκρας λιτότητας. Αλλά το τρέχον πείραμα δεν πετυχαίνει για έναν σημαντικό λόγο: τα προγράμματα λιτότητας πηγάζουν από μύθους σχετικώς με το τι προκάλεσε την κρίση εξαρχής.

Η δημοφιλής άποψη, που θέλει τις υπερβολικές δημόσιες δαπάνες να αποτελούν τον λόγο δημιουργίας του προβλήματος των δημοσίων ελλειμμάτων στην Ελλάδα, είναι απλώς λανθασμένη. Τα στοιχεία δεν στήριζαν το θέμα που έχει δημιουργηθεί περί «ακόλαστων δαπανών».

Οι δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα αντιστοιχούσαν το 1990 στο 45% του ΑΕΠ της χώρας, ήτοι πολύ πριν ξεσπάσει η κρίση. Το ποσοστό αυτό διατηρήθηκε σταθερό έως και το 2006 και είναι αναλογικά σημαντικά καλύτερο των αντίστοιχων δαπανών στη Γαλλία, στην Ιταλία, ακόμη δε και στη Γερμανία. Σήμερα η Ελλάδα χαρακτηρίζεται το «κακό παιδί» με τον ανέκαθεν διογκωμένο δημόσιο τομέα. Και όμως, τα δεδομένα της δεν διέφεραν από εκείνα των γειτόνων της, ενώ τα ποσοστά της –των δημοσίων δαπανών αναλογικά

προς το ΑΕΠ της– δεν την απέκλειαν πριν από το ξεσπάσμα της κρίσης το 2008, από το να συμβαδίζει με ή και να υπερβεί τους αναπτυξιακούς ρυθμούς πλούσιων χωρών της Ευρώζωνης. Δεν εκαν εντοπιστεί ραγδαίες αυξήσεις των δημοσίων δαπανών στη χώρα έως την ύφεση που ξεκίνησε το 2008. Το χρονοδιάγραμμα επιβεβαιώνει την πεποίθηση πως το κλειδί στην κατάρρευση της οικονομίας δεν ήταν οι από μακρόν υπερβολές των ελληνικών κυβερνήσεων.

Η εικόνα, σε ό,τι αφορά στο δημόσιο χρέος της, ήταν επίσης σταθερή. Επί χρόνια, το ετήσιο δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας κυμαινόταν από το 3% έως και το 5%, με το δημόσιο χρέος της να ανέρχεται περίπου στο 120% του ΑΕΠ, χωρίς να δημιουργείται αναστάσιμα στις αγορές. Το έτος 2000, όταν η Ελλάδα εντάχθηκε στο ευρώ, το δημόσιο έλλειμμα της κυμαινόταν στο 3,8% του ΑΕΠ της, επίπεδα στα οποία διατηρήθηκε τα πρώτα χρόνια μετά την κυκλοφορία του ενιαίου νομίσματος. Ο δημόσιος δανεισμός δεν είχε εκτοξευθεί στα ύψη πριν ξεσπάσει η κρίση χρέους το 2009, γεγονός που καταδεικνύει επίσης ότι η προϊστορία της –σε ό,τι αφορά το δημόσιο χρέος της– δεν ήταν ο κύριος λόγος για την πιστωτική κρίση με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη.

Αλλά ήταν τα δεδομένα και οι τάσεις, που περισσότερο από τον δημόσιο δανεισμό και τις κρατικές δαπάνες, δι-

Η Ελλάδα πρέπει να διαθέσει πραγματικά περιουσιακά στοιχεία –και όχι μόνο χρηματοοικονομικά– για να μειώσει το συνολικό χρέος της.

μοιουργούσαν ανησυχία. Ανάμεσά τους, η μείωση των δημοσίων εσόδων, ένα πρόβλημα που έμελλε να λάβει ολόένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Πριν ακόμη ενταχθεί στο ευρώ, η Ελλάδα υπολείπονταν σημαντικά άλλων ευρωπαϊκών οικονομιών στο μέγεθος εισπραχθέντων φόρων.

Όπως αναφέρεται σε έκθεση του Ινστιτούτου Levy, το 2005 τα φορολογικά έσοδα –ειδικότερα αυτά από τη φορολογία εισοδήματος και περιουσιακών στοιχείων– ανέρχονταν μόλις στο 8,6% του ΑΕΠ, παραμένοντας σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα, άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Η αξιοσημείωτη αύξηση των δημοσίων εσόδων οφειλόταν κυρίως στην αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών –συμπεριλαμβανομένων των συνταξιοδοτικών–, οι οποίες έφθασαν έως και στο 13,5% από 9,8% προηγουμένως, πριν σταθεροποιηθούν έκτοτε σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα. Η φοροδιαφυγή ήταν ευρύτητα διαδεδομένη, ενώ ανθούσε η παραοικονο-

μία. Όσο μειώνονταν τα έσοδα, το δημόσιο έλλειμμα αυξανόταν.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90 εμφανίστηκε ακόμη ένας κίνδυνος. Οι επενδύσεις επικεντρώθηκαν στον κλάδο της οικοδομής, ενώ οι μηχανές παραγωγής και τα μέσα μεταφοράς –πιο σημαντικά για την παραγωγική ικανότητα της χώρας– αποτέλεσαν δευτερεύουσα προτεραιότητα. Η αύξηση των επενδύσεων συγκεντρώθηκε με τις αποταμιεύσεις στην Ελλάδα και οι ισχυροί, πραγματικοί αναπτυξιακοί ρυθμοί της οικονομίας της άρχισαν να εξαρτώνται από τη ζήτηση του ιδιωτικού τομέα, η οποία στήριζόταν στον δανεισμό. Στο μεταξύ, η κατάvalωση των νοικοκυριών χρηματοδοτείτο από τη μείωση των οικογενειακών περιουσιών, τόσο όσο και από τον δανεισμό. Ο ιδιωτικός τομέας κατέστη σύντομα καθαρός οφειλέτης. Σας θυμίζει κάτι;

Αυτά ασφαλώς δεν ήταν τα μόνα θέματα που προκάλεσαν την κρίση στην Ελλάδα. Ας κατονομάσουμε μερικά ακόμη δεδομένα που συνέτειναν σε αυτήν: η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ επέφερε επιπτώσεις στο ισοζύγιο εμπορικών συναλλαγών. Οι τιμές των εξαγωγικών προϊόντων άρχισαν να αυξάνονται πολύ ταχύτερα στην Ελλάδα απ' ό,τι στις υπόλοιπες χώρες–μέλη της Ευρώζωνης, με τις ελληνικές επιχειρήσεις να αδυνατούν ή να μην είναι πρόθυμες να «καλύψουν» την ανατίμηση του ευρώ, που

θα μπορούσαν να επιτύχουν μειώνοντας τα περιθώρια κέρδους τους. Παράλληλα άρχισε να μειώνεται το ισοζύγιο εισροής κεφαλαίων – κυρίως από τη μείωση εμβασμάτων από το εξωτερικό. Κατόπιν άρχισαν να μειώνονται οι αποδόσεις των ακινήτων, ειδικότερα το εισόδημα που απέφεραν στους ιδιοκτήτες τους.

Σε ό,τι αφορά το μέλλον, το σημαντικό είναι ότι –σε αντίθεση με άλλες χώρες σε κρίση– τόσο ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα όσο και ο δημόσιος είναι καθαροί δανειστές από το εξωτερικό. Αυτός ο συνδυασμός σημαίνει ότι η Ελλάδα πρέπει να διαθέσει πραγματικά περιουσιακά στοιχεία –και όχι μόνον χρηματοοικονομικά– για να μειώσει το συνολικό χρέος της.

Κανένα από αυτά τα προβλήματα δεν μπορεί να αναμένεται να βρει λύση υπό καθεστώς λιτότητας. Αν και είναι πιθανός ο ισολογισμός των δημοσίων οικονομικών –εξαιρουμένων των τόκων του δημοσίου χρέους– μέσα στο 2013 ή στο 2014, αποτελεί φαντασίωση η πιθανότητα επίτευξης των άλλων στόχων που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς οι επιπτώσεις της προσπάθειας μείωσης του δημοσίου ελλείμματος αποδεικνύονται «τοξικές». Η φτώχεια και η ανεργία στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί σε επίπεδα που μόνο καταστροφικά μπορεί να χαρακτηριστούν. Υπαρκτή, δε, είναι ακόμη η απειλή περαιτέρω απωλειών θέσεων εργασίας, με αποτέλεσμα την κατάρ-

ρευση της χώρας. Την τελευταία τετραετία, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται κατά τουλάχιστον 5% ετησίως. Βάσει αυτών αλλά και πολλών άλλων στοιχείων, οι περικοπές δαπανών πυροδότησαν μια βαθύτατη ύφεση με καταστροφικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

Πρέπει να ανακτηθούν οι ρυθμοί αύξησης του ελληνικού ΑΕΠ πριν επιλυθούν τα δημοσιονομικά προβλήματα της Ελλάδας και όχι το αντίστροφο. Το γεγονός δεν υποβαθμίζει με κανέναν τρόπο την απειλή που αντιπροσωπεύει για τη χώρα το χρέος της και την ανάγκη να επαναχρηματοδοτηθεί με χαμηλότερο κόστος. Ακόμη και με το τρέχον επιτόκιο, που κυμαίνεται κάτω από τα επίπεδα του 10%, η τοκοχρεολύσια μπορεί να εκτοξευθούν ταχύτατα στα ύψη. Και παρά το σύνολο των προαναφερθέντων προβλημάτων, η ανάπτυξη παραμένει το ζητούμενο.

Μέσα στο 2012 είδαμε τελικώς να γίνονται μικρές υποχωρήσεις σε ό,τι αφορά την πολιτική λιτότητας που καλείται να εφαρμόσει η ελληνική κυβέρνηση. Ας ελπίσουμε ότι το 2013 θα μας επιτρέψει ένα μεγάλο βήμα πίσω από τους πολυσυζητημένους –αλλά ασφαλώς μόνο κατά φαντασία– «θρύλους» περί κατάρρευσης της Ελλάδας.

* Ο κ. Δ. Β. Παπαδημητρίου είναι πρόεδρος του Levy Economics Institute και καθηγητής Οικονομικών στο Bard College της Νέας Υόρκης.